

Великий Московський церковний собор

Великий Московський церковний собор 1666–1667 — зібрання (синод, рада) архієреїв, впливового духовенства Московського патріархату (тепер Російська православна церква). Був скликаний на вимогу царя Олексія Михайловича і започаткував боротьбу із противниками церковної реформи патріарха Никона.

Зміст

- 1 Історична довідка
- 2 Головні рішення Собору
- 3 Наслідки
- 4 Додатково
- 5 Література
- 6 Автор ВУЕ
- 7 Важливо!

Історична довідка

Скликання собору було зумовлене поглибленням розколу в Московській церкві після богослужбових реформ, які розпочав патріарх Никон (див. Старообрядництво).

Собор зібрав найбільшу кількість учасників за всю попередню історію Московської церкви. Відбувся у м. Москві.

Проходив у два етапи: 1) лютий — липень 1666; 2) листопад 1666 — серпень 1667 (за участю іноземних архієреїв, зокрема предстоятелів Александрійської та Антіохійської православних церков, представників Константинопольського патріархату, Єрусалимської православної церкви). У роботі Собору виділяють 11 «дінь».

Серед головних завдань: здійснення церковного суду над лідерами старообрядницького руху; засудження Никона, виведення його з архієрейства та обрання нового патріарха; зміцнення церковної дисципліни.

До наших часів дійшов корпус документів про підготовку, проведення, учасників і ухвали Собору, описи засідань та історичного контексту. Повне й об'єктивне видання всіх соборних матеріалів і супутніх документів натеper відсутнє.

Головні рішення Собору

Учасники Собору засудили рішення т. з. Стоглавого собору 1551 як єретичні й такі, що спричинили розкол у Московській церкві.

На Собор були доправлені з в'язниць провідники старообрядців, зокрема Аввакум Петров та ін. За відмову зректися своїх поглядів старообрядницьких священників скинули зі священного чину (сану), анафемували (див. Анафема) й засудили до довічного ув'язнення у віддалених монастирях.

Собор, хоч і підтримав курс на церковні реформи, але учинив суд над Никоном, позбавив того патріаршества та єпископського сану (за образу царя і злочини проти церкви) і заслав простим ченцем у Ферапонтів монастир (тепер у Вологодській області, РФ). Обрав новим патріархом (із 12 кандидатів за прямою вказівкою царя) Йоасафа II (мирське ім'я невідомо; 1667–1672).

Великий Московський собор підтвердив анафему помісного Московського собору 1656 і додав нові анафеми на старі обряди, а вірян, що їх практикують, визначив єретиками. Окрім того, у 7 главі Дій собору (1667) теоретично обґрунтовано необхідність піддавати єретиків-старообрядців цивільним стратам. Серед наслідків такого рішення:

- звернення помісного собору 1681 від імені православних християн до царя застосовувати проти єретиків військову силу;
- спільна участь місцевих архієреїв і воєвод у арештах старообрядців та притягненні їх до цивільного суду.

Собором накладено заборону на конкретні зображення Бога Отця і Святого Духа (див. Трійця), внаслідок чого ціла низка ікон була внесена до забороненого списку.

Наслідки

Значна частина православних вірян (старообрядців) відмовилися визнати рішення Собору як єретичні й такі, що порушують канонічні правила Сьомого Вселенського собору.

У Московії розгорнуто кампанію з масових тортур, убивств, гонінь на старообрядців, що призвело до падіння авторитету новообрядницького священства і поглиблення розколу в церкві.

На помісному соборі Російської православної церкви 31.05.1971 всі рішення соборів 17 ст. (зокрема й Великого Московського собору 1666–1667) проти старих обрядів і православних християн були скасовані.

Додатково

04.03.1666 до м. Москви відбуло спеціальне посольство від українського духовенства під проводом ігумена Кирилівського монастиря М. Дзика. Метою посольства була протидія спробам підпорядкування Київської кафедри Московському патріархату та підтвердження московською стороною стародавніх прав Київської церкви, передусім її приналежності до пастви Константинопольського патріархату. Вирішення питання було відкладено на розсуд східних патріархів, що мали прибути на Великий Московський собор. Безпосереднім приводом для розгляду на засіданнях собору справи про можливе перепідпорядкування Київської митрополії («переведення малоросійського духовенства із відомства Константинопольського патріарха до відомства Московського») став лист патріарха Никона до Вселенського патріарха. У листі йшлося про неканонічність посвяти у сан єпископа Мстиславського Мефодія, здійснене московитським митрополитом, а не Вселенським патріархом. Непримиренна позиція українського кліру на Соборі вплинула на рішення східних архієреїв. Александрійський патріарх Паїсій відкинув пропозицію схилити українське духовенство до визнання влади Московського патріарха.

Література

1. Шаров П. Большой Московский Собор 1666–1667 годов. Киев : Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1895. 198 с.
2. Зызыкин М. В. Патриарх Никон, его государственные и канонические идеи : в 3 ч. Варшава : Синодальная типография, 1931–1939.
3. Longworth P. Alexis. Tsar of All the Russias. London : Secker & Warburg, 1984. 304 p.
4. Meyendorff P. Russia, Ritual, and Reform: The Liturgical Reforms of Nikon in the 17th Century. Crestwood : St Vladimir's Seminary Press, 1991. 235 p.
5. Белякова Е. В. К изучению истории соборов 1666 и 1666–1667 гг. // Исторический курьер. 2019. № 2. С. 1–16.
6. Шевченко О. Політичні візії українського духовенства у другій половині XVII століття // Юрисдикційний статус Київської православної митрополії у 1686 році: богослів'я,

канонічне право та культурно-історичний контекст / За заг. ред. проф. О. Сагана.
Київ : [б. в.], 2019. С. 76–82.

Автор ВУЕ

В. Е. Туренко

Покликання на цю статтю: Туренко В. Е. Великий Московський церковний собор // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Великий Московський церковний собор](https://vue.gov.ua/Великий_Московський_церковний_собор) (дата звернення: 23.01.2023).

Статус гасла: Оприлюднено

Оприлюднено: 07.04.2022